

Azərbaycanı hərtərəfli inkişafa, milli yüksəlişə qovuşdurmuş lider

Ötən əsrin 70 – 80-ci illəri Azərbaycanın həyatında hərtərəfli sosial-iqtisadi inkişaf və milli-mənəvi yüksəlişlə səciyyələnən bir dövr olmuşdur. Sovet İttifaqının digər respublikalarında həmin vaxt durğunluq və mənəvi tənəzzül hökm sürsə də Azərbaycanda bütün sahələrdə tərəqqi baş vermişdir. Bunun səbəbi nə idi?

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il iyulun 14-də keçirilən plenumunda Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçilmişdir. O vaxtdan da Azərbaycanda tənəzzülden tərəqqiyə, dirçəlişə, inkişafa, cəmiyyətin keyfiyyətə irəlisyə, milli özünüdərkə, milli özünəqaydışa dönüş mərhələsinin başlanğıcı qoyuldu. Həmçinin 1969-1982-ci illərdə Azərbaycanın ictimai-siyasi, o cümlədən iqtisadi həyatda intibah dövrü başladı.

Dövrə aid sənədlərin təhlili göstərir ki, 1969-1982-ci illərdə Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında respublika iqtisadiyyatında istehsalın həcmi genişlənməmiş, məhsuldarlıq yüksəlmiş, böyük uğurlar qazanılmış, yeni, müasir istehsal sahələri yaradılmış, əhalinin maddi rifah halı əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşmışdır.

Heydər Əliyevin fədakar əməyi, xüsusi təşkilatçılığı ilə iqtisadi inkişaf dinamika Azərbaycanı keçmiş ittifaq respublikalarından xeyli yüksək olmuşdur. Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsinə görə ittifaq respublikaları arasında öndə gedərək daima plan və tapşırıqları vaxtından əvvəl və artıqlaması ilə yerinə yetirmişdir.

Heydər Əliyev mərkəzdəki nüfuzundan istifadə edərək respublikanın xalq təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi üçün iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrini əhatə edən Sov. İKP MK və SSRİ Nazirlər Sovetinin aşağıdakı müva-

fiq qərarlarının qəbul edilməsinə nail olmuşdur: 1) 1970-ci il iyulun 23-də "Azərbaycan SSR xalq təsərrüfatının inkişaf etdirmək tədbirləri haqqında"; 2) 1970-ci il iyulun 25-də "Azərbaycan SSR kənd təsərrüfatını daha da inkişaf etdirmək tədbirləri haqqında"; 3) 1975-ci il iyulun 9-da "Azərbaycan SSR kənd təsərrüfatı istehsalını daha da intensivləşdirmək tədbirləri haqqında"; 4) 1976-cı il iyulun 27-də "1976-1980-ci illərdə respublika sənayesinin ayrı-ayrı sahələrinin inkişaf etdirilməsinə dair Azərbaycan KP MK-nın təkliflərinin nəzərdən keçirilməsi nəticələri barəsində"; 5) 1979-cu il fevralın 22-də "Azərbaycan SSR-də kənd təsərrüfatı istehsalını daha da ixtisaslaşdırmaq, üzümçülüyü və şərabçılığı inkişaf etdirmək tədbirləri haqqında". Onu da qeyd edək ki, bu qərarların yerinə yetirilməsi üçün mərkəzi büdcədən Azərbaycana xeyli vəsait ayrıldı. 1969-1982-ci illərdə respublikada 250-dən çox zavod, fabrikin istifadəyə verilmiş, 630 min yeni iş yerləri yaradılmışdır.

Bu illərdə neft hasilatının, neft emalı və qazçıxarma sahələrinin inkişafında yeni mərhələ başladı. Yeni neft yataqları aşkar edildi və istifadəyə verildi. Neft və qaz mədənlərinin 80 faizi avtomatlaşdırıldı. Xəzər dənizinin dərin akvatoriyalarında geoloji-kəşfiyyat işlərinin gücləndirilməsinə diqqət artırıldı, neft və neftayırma, qaz sənayesi əsaslı şəkildə yenidən quruldu.

Heydər Əliyev neft-kimya sənayesinin inkişafını Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında başlıca amil hesab edirdi. Arxiv sənədlərinin və materiallarının təhlili göstərir ki, 1969-1982-ci illərdə kimya sənayesi məhsullarının, xüsusilə kükürd, plastik kütlə, sintetik, kauçuk və digər kimyəvi vasitələr istehsalında böyük nailiyyətlər əldə edilmişdir. Araşdırmalar, arxivdəki faktiki və statistik materiallardan məlum olur ki, bu dövrdə respublika sənayesinin yeni sahələri olan elektrotexnika, cihazqayırma, elektron dəzgahqayırma, avtomatlaşdırma kimi yeni istehsal sahələrinin yaradılmasına başlanılmışdır. "Azon", "Ulduz" cihazqayırma zavodları və Sumqayıt kompressor zavodu və s. işə salındı. Heydər Əliyevin gərgin əməyi nəticəsində Azərbaycan keçmiş Sovetlər Birliyində elektrotexnika sənayesinin ən böyük və əhəmiyyətli mərkəzlərindən birinə çevrilmişdir.

Azərbaycan KP MK-nın Büro iclasının 13 oktyabr 1972-ci il qərarı ilə Bakı məişət kondisionerləri zavodunun tikintisinə başlandı. Tikinti-quraşdırma işləri üçün əlavə 18 milyon manat ayrıldı. Xarici ölkələrdən 25 milyon manatlıq kompleks avadanlıqlar və s. alınıb quraşdırıldı. Nəticədə zavod qısa müddətdə tikilib, 1975-ci ildə istifadəyə verildi. 1982-ci ildə, hazırda ulu öndərin adını daşıyan Dərin Dəniz Özülləri zavodunun tikintisinə başlanıldı.

Heydər Əliyev Bakıda metropoliten tikintisinə də böyük diqqət yetirirdi. 1978-ci ildə "Nizami", 1980-ci illərin əvvəllərində isə bu qolun başqa stansiyaları "Elmlər Akademiyası", "İnşaatçılar", "20 Yanvar" və "Memar Əcəmi" stansiyaları istifadəyə verildi.

Bu dövrdə Azərbaycanın enerji müstəqilliyi təmin olundu. Araz, Tərtər,

Şəmkir su-elektrik stansiyaları, "Azərbaycan" DRES-1 işə salındı. Bakı şəhəri və Abşeron yarımadasının içməli su ilə təchizatının yaxşılaşdırılması haqqında qərar qəbul olundu. Azərbaycan KP MK-nın 1971-ci il 2 fevral tarixli Büro iclasında tikintinin ən qısa müddətdə avqustun 1-nə kimi tam başa çatdırılması qərarlaşdırıldı.

Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi illərdə kənd təsərrüfatının dinamik inkişafı, respublikanın iqtisadiyyatında onun rolunun artması ən mühüm iqtisadi nəticələrdən biridir. Üzüm plantasiyaları 1985-ci ildə 1970-ci ildəkindən 2 dəfə artaraq 268 min hektara çatmış, kənd təsərrüfatının ümumi məhsul həcmi 2,6 dəfə çoxalmışdı. Ümummilli lider Heydər Əliyevin titanik fəaliyyətinin nəticəsi olaraq 1981-ci ildə respublikanın tarixində ilk dəfə olaraq 1 milyon 151 min ton pambıq, 1 milyon 616 min ton üzüm, 644 min ton tərəvəz, 41 min ton bostan məhsulları, 26 min ton yaşıl çay yarpağı, 125 min ton ət, 340 min ton süd və s. tədarük edilmişdir.

Baş verən dəyişikliklərin miqyası, iqtisadi və sosial sahələrdə aparılan dərin struktur islahatları, xalqın maddi rifahının yüksəlməsi Azərbaycanda mədəniyyət sahəsində də böyük inkişafa səbəb olmuşdu. 1972-ci ildə Şıxovda Xalqlar Dostluğu parkının bünövrəsi qoyulmuşdu. Həmin il Bakıda böyük kinokonsert mərkəzi olan, indiki Heydər Əliyev adına Respublika Sarayı tikilmişdir.

Ulu öndərin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə ən əhəmiyyətli xidmətlərindən biri, onun çox böyük prinsipial səyləri hesabına 1978-ci ildə qəbul edilən Azərbaycan SSR Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi təsbitinə nail olması idi.

Heydər Əliyev respublikada elmin inkişafına və təhsil səviyyəsinin qaldırılmasına böyük diqqət yetirirdi. Azərbaycanda onlarla yeni elmi-tədqiqat müəssisələri yarandı. 1975-ci ildə Elmlər Akademiyasının nəzdində "Xəzər" Elmi Mərkəzi fəaliyyətə başladı. 1978-ci ildə mərkəzin əsasında Kosmik Tədqiqatlar İnstitutu təşkil edildi.

1975-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Bakıda inşaat-mühəndisləri institutunun yaradılması haqqında qərar qəbul olundu. 1979-cu ildə Azərbaycan Kardiologiya elmi-tədqiqat institutu yaradıldı, 5 nömrəli şəhər kliniki xəstəxanasının kardioloji korpusunda elmi-tədqiqat institutunun yerləşdirilməsi qərara alındı və 500 carpayılıq kardioloji xəstəxananın tikintisinə başlanıldı. 1974-ci ildə Bakı şəhərində Zaqafqaziya respublikaları üçün neyro-cərrahiyyə mərkəzinin təşkil olunması haqqında qərar qəbul olundu.

Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev Azərbaycan təhsilinin inkişafında müstəsna, uzaqqörən xidmətlərindən biri də gənclərin Azərbaycandan kənardə ali təhsil almaşına yaratdığı şəraitdir. Bunun nəticəsi idi ki, keçmiş SSRİ-nin 50-dən çox böyük şəhərində 175-ə qədər nüfuzlu ali məktəblərində 250-dən çox ixtisas üzrə 15 mindən artıq azərbaycanlı gəncin yüksək ixtisaslı mütəxəssis kimi hazırlanı.

Heç şübhəsiz ki, uzaqqörənliyi, fitri istedadı, iti və dərin duyumu hesabına Azərbaycanın gələcək müstəqilliyini proqnozlaşdıran ulu öndər Heydər Əliyev suveren dövlətçiliyimizin sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və xüsusilə də təhlükəsizlik sahəsində hansı ciddi problemlərlə sınağa çəkiləcəyini də görməyə bilməzdi. Bu baxımdan ümummilli liderin hələ sovet dövründə respublikamız üçün milli hərbi kadrların hazırlanması sahəsində atdığı uzaqqörən addımların Ermənistanın təcavüzünə məhz qaldığımız zamanda necə misilsiz əhəmiyyət daşıdığından bir daha şahidi olduq. Onu da qeyd edək ki, SSRİ dövründə ordu quruculuğu da məlum siyasi-ideoloji prinsiplərlə əsaslanırdı. Sovet rəhbərliyi müsəlman-türk respublikalarında milli hərbi kadrların hazırlanmasına hər vasitə ilə mane olurdu. Amma 1971-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə C.Naxçıvanski adına respublika orta ixtisaslaşdırılmış hərbi təmayüllü internat məktəbi təşkil olundu.

Bu dövrdə Azərbaycan xalqının mənəvi dəyərlərinə böyük diqqət yetirilirdi. Nizami Gəncəvi, Əcəmi, Nəsimi, N.Tusi, M.P.Vaqif, Aşıq Ələsgər Üzeyir Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev, Hüseyn Cavid və başqa görkəmli elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin yubileyləri, Azərbaycan teatrının 100 illiyi təntənə ilə qeyd olundu.

Hüseyn Cavid şəxsiyyət kimi Heydər Əliyevin həmişə diqqət mərkəzində idi. Şair dramaturqun 90 illiyi təntənə ilə qeyd edildi, 100 illik yubileyi ərəfəsində Heydər Əliyevin çox cəsarətli səyləri ilə 1937-ci ildə "pan-türkist" kimi represiya olunmuş böyük Azərbaycan şairinin cənazəsi tapılmış, Qərbi Sibirdən Azərbaycana gətirilmiş və Vətəndə dəfn olunmuşdur.

Heydər Əliyevin 1969-1982-ci illərdə Azərbaycanda həyata keçirdiyi uzaqqörən siyasətinin nəticəsi idi ki, bu illərdə erməni millətçiləri bir dəfə də olsun ölkəmizə qarşı ərazi iddialarını açıq şəkildə dilə gətirməyə cəsarət etmədilər. Lakin 1987-ci ildə Heydər Əliyev Sovet rəhbərliyindən uzaqlaşdırıldıqdan iki həftə sonra erməni təcavüzkarları Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan ayırılıb Ermənistanla birləşdirilməsi iddiası ilə kütləvi çıxışlara başladılar.

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyi dövründə Azərbaycan SSRİ məkanında qabaqcıl sənaye, kənd təsərrüfatı və milli dəyərlərini qoruyub saxlayan respublikaya çevrildi. Sonralar ulu öndər qeyd edirdi ki, "Azərbaycanını sovet dövründə inkişafının ən bariz nəticəsi odur ki, həmin dövrdə yaranmış iqtisadi, elmi-texniki və mədəni potensial respublikamızın tam müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərməsi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır... Bu gün tam əminliklə söyləmək olar ki, Azərbaycanın dövlət suverenliyi və iqtisadi müstəqilliyi... 1970-1981-ci illərdə təməli qoyulmuş xalq təsərrüfatı potensialına əsaslanır".